

УДК 37.015.3

Особливості застосування особистісно-орієнтованих технологій навчання у ВНЗ

Подлесна Г.В. к.псих.наук, доцент (Полтавська державна аграрна академія, кафедра філософії, історії та педагогіки)

Актуальність проблеми. Сучасні тенденції розвитку вищої освіти в Україні передбачають створення позитивних умов для гармонійного індивідуального розвитку особистості студента й реалізації її соціокультурного й науково-технічного потенціалу в різних сферах життя. Пріоритет розвитку особистості визначається в основних засадах особистісно-орієнтованого навчання, що проявляються у створенні психологічно комфортних умов навчання, розвитку пізнавальних здібностей особистості, суб'єкт-суб'єктному (діалогічному) характері педагогічної взаємодії, набутті знань через особистий досвід суб'єкта навчання, задоволенні потреб реалізації інтелектуальних, культурних, творчих можливостей особистості. Сьогодні здобуття вищої освіти студентами багатьох спеціальностей не повинне зводитися лише до оволодіння певними професійними знаннями і вміннями; необхідно розвивати соціальні й культурні якості, необхідні для взаємодії й комунікації з партнерами, конкурентами, замовниками. Сучасному суспільству потрібен фахівець у певній галузі науки, техніки, економіки, виробництва не лише функціонально готовий до професійної діяльності, а й сформований як творча, соціально-активна особистість [3], здатна до гнучкості й креативності, пошуку й прийняття самостійних рішень у різних професійних і життєвих ситуаціях.

В умовах гуманізації й демократизації освіти викладач і студент змінюються, взаємодіють і разом беруть участь в оновленні навчального процесу. Дуже часто причиною невстигання студентів є нерозуміння викладачем індивідуальних, у тому числі і психологічних особливостей або невірне їх трактування. В результаті цього при традиційній системі навчання такі студенти рідко можуть почуватись гідно та бути успішними. Звідси низька самооцінка, негативні думки щодо власних розумових здібностей, впевненість

у тому, що вони не можуть досягати успіху, несформовані повною мірою життєві компетенції.

Одним із стратегічних завдань реформування освіти в Україні згідно з державною національною програмою “Освіта” є формування освіченої, творчої особистості, становлення її фізичного і морального здоров’я. Роз’яснення цього завдання передбачає психолого-педагогічне обґрунтування змісту і методів навчально-виховного процесу, спрямованого саме на розвиток особистості студентів. [2].

Мета полягає у вивчення особливостей особистісно-орієнтованої технології у сучасній системі навчання, аналізі проблемних аспектів й обґрунтування доцільності впровадження особистісно-орієнтованого підходу в навчальний процес.

В останні роки науковці все більше звертають увагу на дослідження поняття „педагогічні технології” (В. Гузеєв, Т. Назарова, О. Падалка, С. Смирнова, Ф. Фрадкін); на визначення категорії „інноваційні технології навчання” (К. Баханов, В. Воронцов, М. Кларін), на розробку теорії та практики „інтерактивних технологій навчання” (О. Пометун), на усвідомлення особливостей „освітніх технологій” (П. Матвієнко, О. Пєхота), на усвідомлення й упровадження технологій „духовного виховання” (М. Євтух, Г. Шевченко).

Психологічна наука концепцію особистісно-орієнтованого навчання представляє через розкриття питань про сутність і функції особистості в життєдіяльності людини, про механізми її становлення і розвитку, про смислову сферу особистості, рефлексію, переживання і діалог як механізми створення особистісного досвіду (Л. Анциферова, Р. Гонсалес, В. Давидов, Є. Ільїн, Г. Ковальов, А. Маслоу, А. Петровський, К. Роджерс, Р. Стернберг, В. Слободчиков, С. Степанов, Е. Еріксон та ін.) [4].

У педагогіці особистісно-орієнтований підхід розглядається засобами визначення категорій мета і зміст освіти, методи навчання та конкретні технології, діяльності викладача та студентів, критерії ефективності освітнього процесу. Фундаментальні дослідження у цьому напрямі проводилися М.

Алексеевим, Е. Бондаревською, В. Загвязинським, В. Краєвським, В. Ільїним, С. Подмазіним, Б. Порусом, В. Сєріковим, Г. Селевко, В. Сластьоніним, А. Хуторським, І. Якіманською та ін. [5].

Методика та організація дослідження. Щоб бути суб'єктом навчальної діяльності, студент повинен оволодіти основними її етапами: **Орієнтація - Визначення мети - Проектування - Організація - Реалізація - Контроль - Корекція - Оцінка.** Тренінг оволодіння студентами структурною діяльністю має відбуватися на кожному занятті.

Основні етапи цієї технології такі:

1. Мотивація наступної діяльності викладачем, позитивна настанова на роботу. Орієнтація студентів у місці конкретного заняття, в цілісному курсі, розділі, темі (схеми, таблиці, опори, тощо).

2. Етап покладання мети. Визначення спільно з студентами особистісно-вагомих завдань наступної діяльності (що може дати конкретне заняття для здавання підсумкового заліку, екзамену, майбутнього життя).

3. Етап проектування. Залучення студентів (якщо є змога) до планування наступної діяльності через попередню роботу (випереджальні завдання, повідомлення, реферати, наочність, самостійні завдання). Складання плану наступної роботи. Обговорення наступного плану роботи.

Результати дослідження. **Методи і заходи реалізації I - III етапів:** актуалізація, проблематизація, інтрига, ігрова ситуація, формування пізнавального інтересу тощо. Таким чином, тему, його мету, план доводять до відома студентів одразу ж після початку заняття словесно і наочно (дошка, мультимедійний проектор тощо). Викладач чітко і переконливо інформує студентів відносно того, що й навіщо вони робитимуть на даному занятті. У цьому вступному інструктажі його пізнавальна привабливість - матеріал пов'язаний з певною цікавою, значною проблемою, визначено проблемні питання. Важливо пояснити значення матеріалу, що вивчається, для практичної діяльності, для пізнання інших наук, для побудови цілісної системи знань із даного предмета, які будуть потрібні під час заліку, іспиту.

Цікаві засоби для більшого зацікавлення матеріалом:

1) Приваблива мета - перед студентом постає проста, зрозуміла і приваблива мета, яка стає для нього особистісно-вагомою, і він залучається до запланованої викладачем навчальної діяльності.

2) Подив - викладач знаходить такий кут зору на навчальний матеріал, за якого навіть повсякденне стає дивовижним.

3) Відстрочена відповідь - на початку заняття викладач дає проблемне запитання, правильну відповідь на яке студент зможе сформулювати, отримуючи необхідну інформацію під час лекції.

4) Фантастичне запитання - викладач моделює фантастичну ситуацію.

5) Помилки в поясненні - пояснюючи матеріал, викладач навмисно припускається помилки.

6) Практичність теорії - вступ до теорії викладач здійснює через практичне завдання, вирішення його корисне для студентів.

7) Прес-конференція - викладач навмисно неповністю розкриває тему, а пропонує студентам самостійно розкрити її до кінця шляхом використання суб'єктивного життєвого досвіду, підручників, довідково-інформаційної літератури, спеціального обладнання та інших допоміжних засобів.

8) Запитання до теми - перед вивченням теми студентам ставлять завдання: скласти до неї список запитань, відповіді на які цілком і суттєво розкриють даний матеріал.

4. Етап організації виконання плану діяльності. Надання варіативності у виборі засобів навчальної діяльності (письмово або усно, індивідуально або в групі, викладення опорних положень або розгорнута відповідь, узагальнено або на конкретних прикладах тощо). Вибір студентами засобів фіксації вивченого матеріалу (конспект, схема, таблиця, опора, план, тези, висновки тощо). Вибір студентами (якщо є змога) завдань і засобів їх виконання під час закріплення знань, формування умінь і вироблення навичок. Варіативність у поданні домашнього завдання (диференціація за рівнем складності і засобами виконання).

Методи та заходи психолого-педагогічної підтримки діяльності учнів:

заохочення, створення яскравих науково-образних уявлень, навчально-пізнавальна гра, створення ситуації успіху, пізнавальний інтерес, створення проблемної ситуації, спонука до пошуку альтернативних вирішень, виконання творчих завдань, кооперація та створення ситуацій взаємодопомоги тощо.

5. Етап контрольної-оцінювальної. Залучення студентів до контролю за ходом навчальної діяльності (парні й групові форми взаємоконтролю, самоконтроль). Завершує навчальну діяльність заключний етап - усвідомлення ситуації досягнення мети, переживання ситуації успіху, закріплення позитивної мотивації стосовно діяльності - реалізація механізму "цінування". Механізм "цінування" - це вираження педагогом свого позитивного ставлення, задоволення з приводу діяльності студента і її результатів. Саме "цінування" є основним механізмом культивування системи гуманістичних, соціально-орієнтованих цінностей особистості.

Для особистості студента найважливішим є виокремлення життєво важливих цілей опанування матеріалу, якість якого залежить передусім від особливого значення його для особистості студента.

Види завдань на заняттях за особистісно-орієнтованого навчання:

Завдання на створення можливостей самопізнання ("**Пізнай себе!**"): за поданим викладачем планом, схемою, алгоритмом студент перевіряє виконану ним роботу, робить висновки про те, що вдалося, де були помилки; аналіз й оцінка характеру своєї участі в навчальному процесі; ступінь активності, ініціативності, позиція у взаємодії з іншими студентами; "дзеркальні завдання" — знаходження особистих якостей або навчальних характеристик у навчальному матеріалі.

Завдання на створення можливостей для самовизначення ("**Обирай себе!**"): включають аргументований вибір різного навчального матеріалу, способу виконання завдань (з ким і як виконувати завдання), форми звітності про виконання завдання.

Завдання на "включення" самореалізації ("**Перевірй себе!**"): ці завдання вимагають творчості в змісті роботи, творчості в способі виконання роботи (перетворення змісту на схеми, опорні конспекти); вибір студентом різних видів завдань (науковий звіт, інсценування, презентація та ін.).

Завдання, які орієнтовані на спільний розвиток студентів ("**Створюй разом!**"): "мозковий штурм", театралізація, групові проекти, інтелектуальні командні ігри; творчі спільні завдання з (або без) розподілом викладачем організаційних ролей у групі (керівник, лаборант, експерт, та ін.); спільний аналіз процесу й результату роботи.

Завдання й група методів організації спільної роботи, які спрямовані на розвиток намірів змінити себе ("**Змінюй себе заради себе!**"): завдання, які дозволяють добровільно обрати вид навчальної роботи, проаналізувати на добровільних засадах результати роботи самим студентом (добровільне самооцінювання); завдання на опрацювання своїх навчальних перспектив; завдання на вияв особистих якостей (ці завдання не оцінюються в балах).

Висновки. Особистісно-орієнтовне навчання, це технологія, головною метою якої є взаємний та плідний розвиток особистості педагога та його учнів на основі рівності в спілкуванні й партнерства в спільній діяльності.

Основне завдання - надання допомоги студенту у визначенні свого ставлення до самого себе, інших людей, навколишнього світу, своєї професійної діяльності. Головне завданням є не вчити, а навчати вчитися, підготувати учня до безперервного навчання. Тому мають змінитися функції студента і функції викладача. Перший повинен буде разом із засвоєнням відповідних знань розвивати в собі здатність, навички, вміння самостійно їх шукати, тобто оволодівати науковим методом пізнання. Другий же відповідно - допомогти першому навчитися вчитись.

Завдання на заняттях відповідають трьом рівням складності: репродуктивному – відтворення теоретичних знань (підготуватись до мікроставу за визначеною темою; підготуватись до мікроставу (метод розповідь) за певною темою; провести спостереження за феноменами психіки,

що проявляються у різних життєвих ситуаціях та ін.; пошуково-творчому, який дозволяє використовувати набуті знання на практиці, в нестандартних ситуаціях та професійній діяльності (розробити й провести міні-лекцію для студентів молодших курсів; провести спостереження з метою виявлення індивідуальних особливостей педагогічного спілкування викладача, виявити стиль спілкування, дослідницько-творчому, який дає можливість творчої діяльності, аналітичного підходу до набутих знань, умінь та навичок; інформація проходить ряд перетворень, набуваючи форми понять, між якими формуються логічні зв'язки, що зумовлює розумовий пошук відповідної поведінки або дії; підготуйте виступ, використовуючи риторичні прийоми та ін.

Підсумовуючи, слід зазначити, що впроваджений нами комплекс особистісно-орієнтованих технологій навчання може бути реалізовано в повному обсязі або частково під час проведення лекційних, семінарських та лабораторно-практичних занять з дисциплін психолого-педагогічного та фахового спрямування.

Література:

1. Закон України "Про освіту". К.: Генеза. 1996- 36с.
2. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта. – 2002. – №26 (24 квітня – 1 травня). – С. 2-14.
3. Бех І.Д. Особистісно-орієнтований підхід у вихованні // Професійна освіта: педагогіка і психологія: Українсько-польський щорічник. - Ченстохова-Київ, 2000.-С.33 1-350.
4. Турянська О.Ф. Теорія і практика особистісно орієнтованого навчання історії в школі: [монографія] / Ольга Федорівна Турянська. - Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2008. - 496 с.
5. Якиманская И.С. Технология личностно-ориентированного обучения в современной школе [текст] / И.С.Якиманская. М. – 2000. -176с.